

اشاعه برنامه درسی ملی، بایسته سازمانی

تهیه و تنظیم: حسن مظاهری^۱

در راستای ارائه برنامه حجت‌الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر ذوعلم رئیس محترم سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در قالب «گاستی‌ها و بایسته‌ها» و استقبال ایشان از دریافت نظرها و پیشنهادهای مدیران، متخصصان و کارشناسان مرتبط در خصوص محورهای ارائه شده، به نظر می‌رسد یکی از بایسته‌های کلیدی و محوری در راستای ماموریت‌های سازمان، اشاعه برنامه درسی ملی است. چرا که سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران که برای اولین بار در تاریخ نظام آموزشی ایران تدوین و در سال ۱۳۹۱ برای اجرا به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی ابلاغ شده است، بایستی به طور کامل در نظام تربیتی جمهوری اسلامی ایران اجرایی شود. در این خصوص الگوی اشاعه برنامه درسی ملی توسط اینجانب به سفارش دبیرخانه شورای هماهنگی علمی سازمان طراحی و تدوین شده است، که به نظر می‌رسد به عملیاتی‌سازی هر چه بهتر اشاعه برنامه درسی ملی کمک نماید.

این الگو در چند مرحله توسط کمیته اشاعه و پایش برنامه درسی ملی، تعدادی از کارشناسان و متخصصان سازمان و حوزه ستادی مورد اعتبارسنجی قرار گرفته است. نگاشت دوم الگو در جلسه‌ای با حضور سرپرست محترم وقت سازمان، اعضای کمیته و تعدادی از همکاران حوزه ستادی تبیین و مورد بحث و بررسی قرار گرفت. نظرات بسیار ارزنده‌ای نیز در این نشست مطرح و مورد توجه قرار گرفت. نگاشت سوم الگو بر این اساس طراحی و در آخرین جلسه در روز یکشنبه مورخ ۹۷/۱۰/۹ ارائه و تبیین گردید. پس از طی این فرایند، نگاشت چهار الگوی اشاعه برنامه درسی ملی جهت طرح و در صورت موافقت برای تصویب در شورای هماهنگی علمی سازمان تهیه و به دبیرخانه تقدیم گردید که در ادامه کلیت آن بیان شده است.

^۱. دانش‌آموخته دکتری برنامه‌ریزی درسی و کارشناس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

تمهید مقدمات تربیت یادگیرندگان در هر نظام آموزشی نیازمند برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های خرد و کلان و تدوین سازوکارهای اجرایی مرتبط خواهد بود. به نظر می‌رسد تاکنون در نظام آموزش جمهوری اسلامی ایران زمینه‌سازی برای کسب شایستگی‌های مورد نظر و تربیت انسان مطلوب در تراز جمهوری اسلامی ایران با چالش‌هایی روبرو بوده است. همین مسأله در سال‌های گذشته خصوصاً پس از پیروزی انقلاب اسلامی، باعث شد سیاستگذاران و اندیشمندان تربیتی درصدد ایجاد تحولات اساسی در عرصه تعلیم و تربیت برآیند. از جمله دلایل ضرورت چنین تحولی آن‌طور که در سند مبانی نظری تحول بنیادین (۱۳۹۰) آمده است اینک: «نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به دلیل عدم ابتناء بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی نتوانسته است کارکرد مورد انتظار را داشته باشد؛ به گونه‌ای که بتواند تربیت یافتگانی در تراز جمهوری اسلامی پرورش دهد، که از شایستگی‌ها و توانمندی‌های اعتقادی، عاطفی و رفتاری و هماهنگ با نیازهای جامعه برخوردار باشند. همچنین لزوم هماهنگی با حرکت شتابان و تحولات سریع اجتماعی و بهره‌گیری از تجارب موفق آموزشی و تربیتی عصر حاضر، ضرورت تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت کشور را بیش از پیش نمایان ساخت» (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰: ۱۲). از جمله اقدامات اساسی که در این راستا صورت پذیرفت، تدوین و تصویب سند تحول بنیادین آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران بود. در این سند، نظام تربیت رسمی و عمومی در شش زیر نظام اصلی: ۱. راهبری و مدیریت تربیتی، ۲. برنامه درسی، ۳. تربیت معلم و تامین منابع انسانی، ۴. تامین و تخصیص منابع مالی، ۵. تامین فضا، تجهیزات و فن‌آوری، ۶. پژوهش و ارزشیابی تعریف شده است که برای هر یک از آنها نیز سند خاصی تدوین گردید. بر همین اساس، سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران در راستای پرداختن به زیرنظام برنامه درسی توسط سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی تدوین گردید و در اسفندماه ۱۳۹۱، پس از تصویب در شورای عالی آموزش و پرورش، به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی برای اجرا، ابلاغ گردید. یکی از اقداماتی که لازم است سازمان پژوهش در راستای عملیاتی‌سازی همه‌جانبه این سند^۲ طی یک نقشه جامع و یکپارچه انجام دهد، اشاعه برنامه درسی ملی است.

اشاعه برنامه درسی ملی به عنوان بخشی کلان از فرایند برنامه‌ریزی درسی است که زمینه‌سازی برای آماده-سازی مخاطبان و متولیان برنامه درسی ملی^۳ جهت کاربست (پذیرش و اقدام عملی) در حیطه مسئولیت‌ها

^۲ در ادامه سند برنامه درسی ملی با عنوان اختصاری «سند» مطرح شده است.

^۳ شامل معلمان، مدیران مدارس، مدیران و کارشناسان حوزه ستادی و استانی، متخصصان دانشگاهی، دانش آموزان، اولیاء و...

و وظایف ایشان و تلاش برای نهادینه‌سازی برنامه درسی ملی در هر یک از آنها، برای اجرای هر چه بهتر برنامه درسی ملی و پایش و توسعه مستمر آن را در بر می‌گیرد. اشاعه برنامه درسی در فرایند برنامه‌ریزی درسی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، به دلایل زیر از اهمیت دوچندانی برخوردار است:

۱. اولین تجربه نظام آموزشی جمهوری اسلامی ایران در تدوین سند برنامه درسی ملی .
۲. متمرکز بودن نظام برنامه ریزی درسی در ایران و تدوین برنامه های درسی و تولید بسته آموزشی(کتاب درسی، راهنمای معلم، فیلم آموزشی، ... در ستاد و برای تمام مدارس کشور.
۳. کتاب محوری و وابستگی کلاس درس و معلم به کتاب درسی
۴. نظام ارزشیابی پیشرفت تحصیلی موجود و آسیب‌های مربوط
۵. ارتباط ضعیف و غیر مستقیم ستاد (متولیان تدوین برنامه‌های درسی و تولیدکنندگان بسته آموزشی) با مدرسه؛
۶. ...

همچنین در ضرورت توجه به بحث اشاعه می‌توان به نتایج پژوهشی که توسط یزدانی (۱۳۸۹) با عنوان «انطباق اهداف برنامه‌های درسی با اهداف شورای عالی آموزش و پرورش» انجام شد، اشاره نمود که آمده است ۲۲ درصد از اهداف مصوب شورای عالی در هیچکدام از اهداف برنامه‌های درسی دوره ابتدایی و همچنین ۲۱ درصد از اهداف مصوب شورای عالی در هیچکدام از اهداف برنامه های درسی دوره تحصیلی راهنمایی (دوره اول متوسطه) پوشش داده نشده است. این نتیجه به مفهوم آن است که بر فرض تحقق همه اهداف برنامه‌های درسی قصد شده، حدود یک چهارم اهداف مصوب در دو دوره به دلیل نادیده گرفته‌شدن در برنامه های درسی دوره ابتدایی و راهنمایی امکان تحقق ندارند.

با توجه به نکات ارائه شده و با استناد به اینکه دانش برنامه درسی، محصول پژوهش، ارزشیابی و تجربه در راستای برنامه درسی است، می‌توان گفت دانش برنامه درسی طی فرایند اجرا و عمل و رفت و برگشت‌های تعاملی، با نیازها و خواسته‌های مخاطبان و جامعه منطبق شده و روزآمدی و ارتقاء آن تضمین می‌شود، که این مهم با تحقق فرایند اشاعه امکان‌پذیر خواهد بود. بنابراین اشاعه برنامه درسی که فرایندی راهبردی برای اجرای هرچه بهتر برنامه درسی است، از اهمیت خاصی برخوردار است. چرا که در اشاعه برنامه درسی که آن را

راهبردی فرامرحله‌ای در برنامه‌ریزی درسی می‌دانند، نه تنها به دنبال بازخوردهای اصلاحی و نظرات مخاطبان برای تصمیم‌گیران جهت اصلاح و بازسازی برنامه‌های درسی می‌باشند، بلکه همراه سازی، مشارکت و پشتیبانی برنامه و آموزش و آماده سازی مخاطبان برنامه‌های درسی نیز مدنظر می‌باشد. بنابراین در طراحی الگوی اشاعه برنامه درسی ملی، اشاعه از قبل، حین و بعد از تدوین برنامه درسی ملی به عنوان فرایندی حاکم بر کل فرایند، ماموریت همخوانی و به هم پیوستگی ابعاد مختلف برنامه‌ها و دستیابی به فهم مشترک از برنامه درسی ملی، بین تدوین‌کنندگان و مخاطبان را مدیریت خواهد کرد.

از آنجا که سند برنامه درسی ملی قبلاً تدوین و تصویب شده است، گستره اشاعه در این دوره به قبل و حین تولید سند اصلی مربوط نمی‌شود و بعد از تدوین را پوشش می‌دهد. البته در مراحل طراحی و تدوین سند برنامه درسی ملی در نگاشت‌های مختلف، کار اشاعه نیز در قالب‌های گوناگون که در صفحات بعدی به گزیده‌ای از آنها نیز اشاره شده، انجام شده است. در فاصله ابلاغ سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (از سال ۱۳۹۱ تاکنون) نیز اقدامات و فعالیت‌های گوناگونی در جهت تبیین سند و آموزش مخاطبان خصوصاً معلمان، مدیران و کارشناسان و همچنین زمینه‌سازی برای اجرای سند صورت گرفته است، ولی در این طرح در نظر است اقدامات و فعالیت‌های مرتبط با اشاعه برنامه درسی ملی، به صورت منسجم و یکپارچه و در قالب الگویی، پیشنهاد گردد.

سیاست‌ها و استلزامات اجرای برنامه درسی ملی

توجه به امر اشاعه برنامه درسی در سند برنامه درسی ملی نیز تاکید شده است. در این سند بخشی تحت عنوان اهم سیاست‌ها و الزامات اجرایی برای پیاده‌سازی برنامه درسی ملی آمده که عبارتند از :

۱- تهیه برنامه جامع، فراگیر و بلند مدت مشتمل بر کلیه اقدامات و فعالیت‌های مورد نیاز بخش‌های مختلف درون

آموزش و پرورش بر اساس برنامه درسی ملی و تأیید و ابلاغ آن توسط وزیر آموزش و پرورش؛

۲- طراحی و اجرای برنامه‌های آموزشی و تربیتی با رعایت استانداردها، حفظ مصالح ملی، افزایش مشارکت کلیه

مجریان در سطوح مختلف با تأکید بر کاهش تمرکز؛

۳- بکارگیری روش‌های مؤثر در تأمین، نگهداشت و ارتقای نیروی انسانی متخصص اعم از کارشناسان، مشاوران و ناظران علمی به منظور طراحی و تدوین راهنمای برنامه درسی حوزه‌های تربیت و یادگیری و تولید بسته آموزشی؛

۴- اختصاص منابع مالی مناسب و حمایت‌های حقوقی و اداری برای اجرا و نظارت بر حسن اجرای برنامه‌های مصوب؛

۵- بکارگیری روش‌های اثر بخش در اشاعه برنامه درسی ملی، فرهنگ‌سازی و نهادینه کردن آن با استفاده از ظرفیت‌های درون و بیرون آموزش و پرورش؛

۶- فراهم آوردن استلزامات اداری و ساختار سازمانی مناسب برای پایش مستمر برنامه درسی ملی و بهبود آن و انجام مطالعات و پژوهش‌های مورد نیاز؛

۷- ایجاد فرصت‌های متنوع و بکارگیری راهکارهای اثربخش برای ارتقای توانمندی‌های ذی‌نفعان به ویژه معلمان و مدیران جهت ارتقای سطح عملکرد مدارس در اجرای برنامه درسی ملی. (شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۹۱: ۴۸).

قبل از ارائه الگو، پیش‌فرض‌هایی برای ترسیم و تدوین الگو مدنظر بوده است که به شرح زیر بیان می‌گردد.

- اشاعه برنامه درسی ملی، ماموریت تحقق منویات و اهداف برنامه درسی ملی را دارد، بنابراین اگرچه اشاعه ماهیتاً از بالا به پایین است، ولی قصد اصلی آن کلاس درس بوده و بر این اساس برنامه درسی ملی فی‌نفسه هدف نیست، بلکه دستیابی به چشم‌انداز، پیاده‌سازی اصول در نظام تربیتی، تحقق اهداف و ... سند، در سطوح مختلف نظام تربیتی اولویت دارد.
- آموزش‌های ضمن خدمت معلمان و ارزشیابی برنامه‌های درسی و کاربست نتایج آن، دو عملیات کاربردی در راستای اشاعه برنامه درسی هستند.
- در الگوی اشاعه، پنج مؤلفه اصلی و زیرمجموعه‌های آنها به صورت کامل پیش‌بینی شده، ولی متولیان می‌توانند با توجه به شرایط و اقتضات، اولویت‌های تربیتی و ضریب تاثیر هر یک از آنها، موارد را اجرایی نمایند. (فازبندی)
- در حال حاضر فعالیت‌ها و اقدامات متعددی در راستای اشاعه برنامه درسی ملی در حال انجام است، ولی مبتنی بر این الگو، اقدامات و فعالیت‌ها، نظام مند و منسجم شده و از دوباره کاری و خلاءهای بخشی، پرهیز می‌شود.

در ادامه الگوی پیشنهادی اشاعه برنامه درسی ملی ترسیم و ارائه شده است.

الگوی تعاملی چند سویه اشاعه برنامه درسی ملی

الگوی فوق اقتباس از تعریفی است که برای اشاعه برنامه درسی ملی به عنوان بخشی کلان از فرایند برنامه ریزی درسی است که زمینه سازی برای آماده سازی مخاطبان و متولیان برنامه درسی ملی^۴ جهت کاربرست (پذیرش و اقدام عملی) در حیطة مسئولیت ها و وظایف ایشان و تلاش برای نهادینه سازی برنامه درسی ملی در هر یک از آنها، برای اجرای هر چه بهتر برنامه درسی ملی و پایش و توسعه مستمر آن را در بر می گیرد.

۴. شامل معلمان، مدیران مدارس، مدیران و کارشناسان حوزه ستادی و استانی، متخصصان دانشگاهی، دانش آموزان، اولیاء و...

با توجه به محوریت زیرنظام برنامه درسی (برنامه درسی ملی)، هر یک از معاونت‌ها، سازمان‌ها و دانشگاه‌های وابسته (فرهنگیان و تربیت دبیر شهید رجائی)، و مراکز زیرمجموعه وزارت آموزش و پرورش در راستای عملیاتی‌سازی و اجرای حداکثری برنامه درسی ملی وظیفه و مأموریت دارند که الگوی نیمه‌ساخته شده‌ای که ویژه آنها تهیه شده بود و به نمایندگان آنها جهت تکمیل تقدیم می‌گردد (نمونه پیوست شماره دو) را تکمیل و برای عملیاتی‌سازی مولفه‌های آن برنامه‌ریزی و اقدام نمایند. آنها بایستی ذیل ۵ مولفه اصلی الگو، زیرمولفه‌های مرتبط با مأموریت‌ها و وظایف حوزه خود را در راستای تحقق برنامه درسی ملی در الگوی نیمه‌ساخته شده، درج نمایند. بنابراین الگوی اصلی ارائه شده در این طرح، نه تنها محورها و برنامه‌های کلان را تعیین نموده است، بلکه نمونه و راهنمایی برای تکمیل الگوهای نیمه‌ساخته شده ویژه معاونت‌ها، سازمان‌ها، دانشگاه‌ها و مراکز وابسته در حوزه ستادی و همچنین ادارات کل استان‌ها و مناطق برای تعیین مأموریت‌های خود در راستای تحقق حداکثری برنامه درسی ملی است.

تبیین مولفه‌های الگو

در این فرایند راهبردی؛ همفکری، ایجاد فهم مشترک، هم‌افزایی، توانمندسازی، تعامل و مشارکت بین تمام متولیان و ذی‌نفعان برنامه درسی ملی در سطوح مختلف جهت عملیاتی‌سازی کامل طرح، مورد تأکید است. از طرفی در الگو بین مولفه‌ها و زیرمولفه‌ها خط چین گذاشته شده، که حاکی از ارتباط نزدیک و تعامل آنها با همدیگر و گاهی نادیده گرفتن تقدم و تاخر آنهاست. در ادامه تعریف عملیاتی واژه‌های کلیدی اشاعه برنامه درسی ملی آمده است:

۱- **زمینه‌سازی؛** زمینه‌سازی، تمهید مقدمات اولیه برای مراقبت و اطمینان از اجرای مناسب برنامه درسی است. یا فراهم نمودن زیرساخت اجرایی برنامه درسی ملی.

مصادق‌ها^۵:

- آگاهی رسانی و تبلیغات جهت ایجاد حس اعتماد خانواده به مدرسه،
- تدارک زمینه تربیت معلمان با شایستگی و توانمندسازی در تحقق برنامه درسی ملی، (افزایش واحدهای درسی مرتبط در دانشگاه فرهنگیان و تربیت دبیر و تعریف دوره‌های ضمن خدمت جدید در سامانه (LTMS)

^۵. مصادق‌ها در هر یک از مولفه‌های الگو، قابل افزایش هستند

- تفاهم نامه با دیگر نهادها خصوصاً صدا و سیما در راستای بسترسازی و آماده سازی مخاطبان برای تحقق هرچه بهتر برنامه درسی ملی.
- تدارک امکانات، منابع، ملزومات و شرایط برای آماده سازی مخاطبان.
- تهیه آیین نامه ها/ بازتعریف رویه ها/ پیاده سازی سیستم های اطلاع رسانی و ارتباطی (شبکه رشد/ هماهنگی بین بخش های مختلف تا لایه های پایین...) مورد نیاز برای اجرای کامل برنامه درسی ملی
- بازنگری در مصوبات موجود شورای عالی آموزش و پرورش و تصویب موارد جدید
- استقرار ایستگاه ها (کمیته راهبری) اشاعه در بخش های مختلف ستاد و صف
- استقرار پایگاه تعاملی اشاعه و طراحی فرمت های گزارش دهی و گزارش گیری.
- همسوسازی ساختار سازمانی وزارت آموزش و پرورش با رویکرد برنامه درسی ملی،
- تدوین بسته های یادگیری^۶ در راستای تبیین رویکرد، اصول و سیاست های برنامه درسی ملی و ...
- طراحی چک لیست خودارزیابی مشترک و ویژه.

۲- آماده سازی؛ اجرای موفق برنامه درسی ملی نیازمند شناخت و آگاهی و فهم کامل سند و توانمندی

متولیان در نحوه پیاده سازی و اجرای آن است. همراه شدن معلمان، مدیران مدارس، اولیاء دانش آموزان، مدیران کل ستادی و سایر مخاطبان و دغدغه مند شدن آنها، در این حوزه مدنظر است.

شناسایی قابلیت ها و ظرفیت های موجود در ستاد و صف و انتخاب گروهی به عنوان راهبران فکری اشاعه جهت ایجاد فهم مشترک و هم افزایی بین آنها و مدیران ارشد آموزش و پرورش نسبت به رویکرد، اهداف، اصول و... برنامه درسی ملی و ارتقاء روزافزون بینش آنها در مرحله اول و سپس گسترش این نگاه در بدنه آموزش و پرورش و در بین دیگر متولیان و مخاطبان ضروری است. **متولیان و مخاطبان درونی آموزش و پرورش** عبارتند از: معلمان، مدیران مدارس، مدرسان آموزش خانواده، مدیران ارشد و میانی ستاد و استانها، کارشناسان، خانواده ها و غیره هستند.

مصادق ها:

- شناسایی ظرفیت ها و قابلیت های گروه های هدف و تربیت آنها به عنوان راهبران فکری تحول

^۶. عناوین بسته های یادگیری در مولفه آماده سازی (صفحات بعدی) ذکر شده است.

- نشست های هم اندیشی و هم افزایی ستادی و استانی
- دوره های آموزشی ضمن خدمت مرتبط (حضور و غیرحضور)
- نشست های خبری و مصاحبه های تخصصی (با مخاطب خانواده ها و ...)
- کارگاه های آموزشی و نشست های گفتمانی اساتید
- برگزاری همایش های ملی و استانی
- فرهنگ سازی در راستای منویات برنامه درسی ملی

محورهای کلی آموزش و یادگیری^۷

سوال و پیش فرضی که در این خصوص مطرح است اینکه متولیان برنامه درسی ملی به عنوان کسانی که قرار است این سند را در سطوح مختلف آموزش و پرورش و جایگاه های متنوع مرتبط با تربیت اجرا نمایند (مستقیم و غیر مستقیم) تا چه اندازه این سند را فهم کرده و منویات آن را پذیرا هستند تا برای پیاده سازی و عمل به آن بکوشند. از آنجا که یک بخش مهم از مرحله آماده سازی، آموزش و ارتقاء مخاطبان و متولیان می باشد، در این قسمت محورهای کلیدی آموزش و یادگیری برای این افراد بیان شده است:

۱- چشم انداز سند و ویژگی های هشتگانه های برنامه های درسی شامل:

- مبتنی بر مبانی و ارزش ها و معارف اسلام ناب محمدی (ص)
- برخوردار از یافته های معتبر علمی و پژوهشی با تاکید بر بومی سازی آنها؛
- بهره مند از دستاوردها و یافته های علمی فرهنگ و تمدن اسلامی - ایرانی
- منسجم، متعادل، کارآمد، نشاط آفرین، پویا، انعطاف پذیر و مشارکت پذیر در تولید و اجرا؛
- ناظر به ویژگی ها و نیازهای همه جانبه متریبان و جامعه؛
- بهره مند از تجربه های موفق ملی و جهانی؛
- برخوردار از رویکردی نوآورانه، آینده پژوهانه، واقع بینانه، متناسب با فطرت الهی انسان؛
- تاکید کننده بر نقش مدرسه بعنوان کانون اصلی

^۷. اینها عناوین بسته های یادگیری که باید در مرحله زمینه سازی تولید شوند، نیز هستند.

۲- اصول ناظر بر برنامه های درسی، ده اصل شامل:

-- دین محوری،

-- هویت ملی ،

-- اعتبار نقش یادگیرنده

-- مرجعیت معلم

-- توجه به تفاوت ها

--جامعیت

-- تعادل

-- یادگیری مادام العمر

-- جلب مشارکت و تعامل

-- یکپارچگی و فراگیری

۳- رویکرد فطرت گرایی توحیدی، که در این رویکرد مولفه های زیر تعریف شده است:

-- دانش آموز:

-- معلم(مربی):

-- محتوا

-- یاد دهی یادگیری و اصول حاکم

-- ارزشیابی و اصول حاکم:

-- محیط یادگیری و اصول حاکم:

-- مدیرمدرسه :

۴- الگوی هدف گذاری و هدف کلی و اهداف دوره های تحصیلی

۵- شایستگی های پایه به تفکیک عناصر

-- تفکر

--ایمان

-- علم

-- عمل

-- اخلاق

۶- بیانیه حوزه های تربیت و یادگیری یازده گانه و ساختار برنامه درسی

۷- مواد و رسانه های یادگیری (بسته آموزشی) و سیاست های مربوط

۸- سیاست ها و استلزامات اجرایی برنامه درسی ملی

۹- چرخش های تحولی در حوزه برنامه های درسی

۱۰- برنامه درسی ویژه مدرسه و زمان آموزش

در پیوست شماره یک، جدول عناوین مخاطبان و متولیان، محتوای موردنظر برای آنها و مطالب مرتبط در حوزه آموزش در سطوح مختلف ارائه شده است که این بخش را کامل خواهد کرد.

۳. **کاربست:** به تجربه گذاشتن ایده هایی که مطرح شده است. ماهیت نقش کاربست، «تبدیل ایده به عمل» است. یا ماموریت کاربست، تبدیل تئوری ها و نظریه ها (علم) به عمل است. در این مولفه، تجربه های شخصی به توجه به موقعیت ها، متولد می شود. در ضمن، آموزش ها در گام قبلی، بایستی عملی و کاربردی باشند، تا به کاربست منجر شوند.

همچنین منظور از **حیطه مسئولیت و وظایف** اینکه، هر یک از مخاطبان برنامه درسی ملی در راستای وظایف و ماموریت های خود برای تحقق برنامه درسی ملی اقدام و فعالیت واقعی و عملی داشته باشند. به عنوان مثال معلم در راستای اجرای برنامه درسی ملی چه مسئولیتی دارد؟ چه نوع طراحی آموزشی بایستی مبتنی بر برنامه درسی ملی انجام دهد؟ در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی چه رویکردی بایستی مدنظر باشد؟

مصادق ها:

• اجرای آموخته ها در موقعیت های یادگیری توسط معلم

• رهبری مدرسه مبتنی بر منویات اسناد

- تحقق چرخش های مدنظر اسناد
- بازنگری در آئین نامه ها و دستورالعمل های ستادی
- تحقق مصوبات بازنگری شده شورای عالی در این راستا
- پیاده سازی برنامه های درسی و اجزای بسته آموزشی منطبق با برنامه درسی ملی
- بهره مندی از فضا، تجهیزات و فناوری مناسب تدارک دیده شده منطبق با برنامه درسی ملی
- اجرا و پیاده سازی آموخته ها و یادگیری های صورت گرفته در مدرسه و حوزه ستاد و صف،

۴. نهادینه سازی؛ نهادینه کردن در لغت به معنی تثبیت کردن و جا انداختن است. و در اصطلاح عبارت است از

فرایند منظمی از هنجارها، پایگاه ها و نقش های به هم پیوسته ای که جامعه مخاطب، آن را پذیرا شده است.

از دیدگاه صاحب نظران، رفتارهای افراد تحت تأثیر عواملی متعدد و تأثیرگذار، نظیر باورها و ارزش ها شکل می گیرد. از این رو، برای اصلاح رفتار افراد، ابتدا باید باورها و ارزش های آنها بر اساس ارزش های مورد نظر اصلاح و تقویت شود. تحقیقات متعدد بر این نکته تأکید دارند که نگرش دست اندرکاران به برنامه، عامل مهمی در اجرای برنامه است. به همین دلیل فهم نقطه نظر آن هایی که در اجرا و تغییر هستند، بسیار مهم است. منظور از نهادینه سازی در این بخش آن است که پیاده سازی برنامه درسی ملی دغدغه اصلی متولیان آن در راستای تربیت دانش آموزان باشد و تحول به عنوان دغدغه درونی مخاطبان محسوب شود و در راستای آن معلم و دیگر متولیان حرف نو بزند.

مصادق ها:

- باور به تدوین و ارائه گزارش های فصلی و سالانه با محوریت اسناد در حوزه ستادی و استانی
- دغدغه درونی مدیران و مسولان و کارشناسان و معلمان در تحقق برنامه درسی ملی
- مطالبه واقعی خانواده ها و جامعه جهت تحقق منویات برنامه درسی ملی در تربیت
- نگرش مثبت و حداکثری معلم نسبت به تحقق منویات برنامه درسی ملی
- در اولویت بودن منویات برنامه درسی ملی در پیشبرد امور مدرسه
- محوریت رویکرد فطرت گرایی و اصول مربوط در ذهن متولیان

۵. **پایش و توسعه**؛ این مرحله چرخشی بر فرایند طراحی شده، است. عملکرد آن به گونه‌ای است که تمام مراحل اجرایی الگو را تحت نظر داشته و ماهیت بازبینی، بازاندیشی و بازآفرینی دارد. از آنجا که زیرنظام برنامه درسی ملی، به عنوان زیرنظام محوری محسوب می‌گردد، ارزشیابی از عملکرد دیگر زیرنظام‌ها نیز منطبق با برنامه درسی ملی، مورد ارزشیابی قرار می‌گیرد. این مولفه چرخه‌ای به نام **تصمیم‌گیری** نیز دارد که در آن، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان مبتنی بر خروجی و نتایج اقدامات صورت‌گرفته در هر مولفه و مرحله، تصمیمات و بازنگری‌های خاصی را در دستور کار قرار می‌دهند.

بحث سنجش و سنجش‌پذیری مولفه‌ها و شاخص‌ها و معیارهای سنجش مولفه‌ها در این مرحله مدنظر است. به عنوان مثال در سطح کلاس درس، کدام طرح درس منطبق با برنامه درسی ملی طراحی و تنظیم شده است؟ با چه شاخص و معیاری می‌توان فعل و انفعالات عملکردی یا در واقع عملکرد سیستم در معاونت‌های مختلف وزارتخانه را سنجید؟ مهم‌تر از آن، سنجش‌پذیری افراد از حیث عملکرد، شخصیت و رفتار است. و همین طور کل وزارت آموزش و پرورش و فرایندهای ماموریتی آن، نیازمند سنجش و پایش خواهد بود.

نکته کلیدی اینکه تا فرایند سنجش عملیاتی مولفه‌ها در آموزش و پرورش طراحی و پیاده‌سازی نشود، امکان اطمینان از نهادینه شدن منویات برنامه درسی ملی در کل نظام تربیتی وجود نخواهد داشت.

مصادق‌ها:

- بازنگری برنامه‌های درسی در راستای برنامه درسی ملی
- ارتقای نظام تربیت معلم و تامین نیروی انسانی
- تضمین کیفیت نظام تربیتی
- استاندارد سازی مولفه‌های موثر بر تربیت
- ارتقاء فضا، تجهیزات و فناوری مبتنی بر استلزامات برنامه درسی ملی
- توسعه عملکرد مدیریت مدرسه و سطوح بالاتر مدیریتی
- پایش نحوه حمایت و پشتیبانی مالی و معنوی از اجرای برنامه درسی ملی
- سنجش و ارزشیابی فرایندها، رویه‌ها، ساختار و عملکردها

اقدامات انجام شده در راستای اشاعه

با توجه به اینکه از آغاز فرایند برنامه‌ریزی درسی، بایستی اشاعه حضور داشته باشد، در این قسمت به بخشی از فعالیت‌هایی که در راستای اشاعه برنامه درسی ملی از آغاز تدوین سند تا مراحل پایانی تصویب آن انجام شده است، اشاره می‌گردد:

- کمیته‌های هفتگانه تولید برنامه درسی ملی در سازمان پژوهش؛
- کمیته‌های تدوین محتوای استانی،
- طرح آموزش مدیران؛
- همایش علمی دو روزه در اردوگاه شهید باهنر،
- برگزاری نشست‌های هم‌اندیشی با مدیران حوزه ستادی و کارشناسان دفتر برنامه‌ریزی و تالیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری
- اعتبارسنجی برنامه درسی ملی و عناصر و مولفه‌های آن در مراحل مختلف تدوین
- تدوین راهنماهای کاربردی
- طراحی، پیاده‌سازی و تقویت محتوایی سایت اینترنتی درس ایران www.darsiran.ir
-

مراحل اجرایی برای عملیاتی‌سازی الگوی اشاعه برنامه درسی ملی

۱. تصویب الگو در شورای هماهنگی علمی سازمان و ابلاغ به صف و ستاد برای اجرایی شدن آن
۲. تبیین الگوی اشاعه برنامه درسی ملی در سطح شورای معاونان وزارت آموزش و پرورش
۳. تشکیل دبیرخانه اشاعه برنامه درسی ملی به عنوان پایگاه تعاملی اشاعه
۴. استقرار کمیته‌های اشاعه برنامه درسی ملی در بخش‌های مختلف ستاد و استان
۵. طراحی چک‌لیست خودارزیابی مشترک و ویژه با محوریت اشاعه برنامه درسی ملی
۶. ارزیابی عملکرد بخش‌ها در صف و ستاد در قالب خودارزیابی و گردآوری داده‌ها
۷. تهیه و تولید بسته‌های یادگیری مشترک (عمومی) در راستای اشاعه برنامه درسی ملی و تبیین بسته‌ها در کارگاه‌های تعاملی-گفتمانی در کمیته‌ها^۸
۸. تهیه و تدوین بسته یادگیری اختصاصی هر یک از معاونت‌ها و یا دفاتر ستادی یا استانها توسط آنها؛
۹. طراحی چک‌لیست ارزیابی عملکرد ویژه هر بخش مرتبط با فرایند اشاعه در صف و ستاد در قالب انتظارات عملکردی^۹
۱۰. ارزشیابی عملکرد ستاد و صف در ارتباط با اشاعه برنامه درسی ملی و اصلاح و ارائه بازخورد.

تاکید مجدد: این الگو بایستی در هر بخش متناسب با ماموریت‌های آن، تکمیل و در دبیرخانه مرکزی اشاعه تصویب شود.

^۸ . ممکن است بسیاری از کارگاهها و ارائه‌ها به صورت ویدئوکنفرانس، غیرحضور و مجازی باشد

^۹ . نمونه اینکه عملکرد معلم تا چه اندازه در راستای برنامه درسی ملی بوده است.

مخاطبان و متولیان برنامه درسی

اگر چه در گذشته مخاطبان و ذی‌نفعان اصلی برنامه‌های درسی، دانش‌آموزان و معلمان بودند، ولی در دوره اخیر گستره مخاطبان فزونی یافته و عاملان موثر در تربیت دانش‌آموزان نیز افزایش پیدا کرده است. در این میان می‌توان از اولیاء دانش‌آموزان، متخصصان، دانشگاهیان، نهادها و مراکز مرتبط و غیره نام برد. (سهم آپ در تربیت؟!۱) بنابراین همراه کردن آنها با اهداف تربیت رسمی، تاثیر بسزائی در تحقق اهداف دارد. توجه به این نکته نیز ضروری است که در اشاعه برنامه درسی ملی، بعضی مخاطبان همچون مدیران مدارس نقش دوگانه‌ای داشته، و خود به نوعی واسط بین اشاعه‌دهندگان و مخاطبان خواهند شد. متولیان و مخاطبان عبارتند از:

- برنامه‌ریزان و تدوین‌کنندگان برنامه درسی ملی؛ به عنوان نقش‌آفرینان اصلی اشاعه برنامه درسی
- مدیران ارشد آموزش و پرورش و سیاستگذاران آموزشی: شامل معاونان وزیر، مدیران و کارشناسان شورای عالی آموزش و پرورش.
- برنامه‌ریزان درسی و مولفان کتاب‌های درسی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
- تدوین‌کنندگان محتواهای آموزشی و تولیدکنندگان بسته آموزشی
- ناشران کتاب‌های کمک آموزشی
- تولیدکنندگان فیلم‌ها و نرم‌افزارهای آموزشی و وسایل کمک آموزشی
- اساتید دانشگاهی:
- جامعه و پدیده‌های اجتماعی:
- مراکز آموزشی
- مراکز پژوهشی
- مراکز منابع و اطلاع‌رسانی
- رسانه‌ها
- صاحبان حرف و مشاغل
- نهادهای و دستگاههای مرتبط با تربیت دانش‌آموزان
- پژوهشگران
- اولیاء
- دانش‌آموزان: می‌توان در این رابطه به بخش «سخنی با دانش‌آموزان» در ابتدای کتاب‌های درسی و مدل ساختاری آن توجه نمود.

ابزارهای اشاعه

امروزه ابزارهای گوناگون و متنوعی برای اشاعه برنامه درسی ملی فراهم شده است و به نوعی کار اشاعه آسان‌تر شده است. بر همین اساس به تعدادی از این ابزارها که در دو بخش حضوری و غیرحضوری اشاره می‌گردد:

-حضوری

-- جلسات تبیینی مسئولان و متولیان اصلی

-- کارگاه های استانی

-- برگزاری دوره های آموزش ضمن خدمت

-- نشست های تخصصی و هم افزایی در راستای غنی سازی برنامه های درسی

-- اعتباربخشی برنامه های درسی و اجزای بسته آموزشی

-- کلاس های دانشگاهی

- غیر حضوری (چاپی و الکترونیکی)

-- فیلم های آموزشی

-- کتابهای گویا

-- راهنمای معلم چاپی

-- ارتباط از طریق شبکه(سایت های دفتر، گروههای درسی، شبکه رشد و ...)

-- نتایج تحقیقات و پایان نامه ها، مقالات مجلات و روزنامه ها(نمونه ویژه نامه رشد)

-- نرم افزارهای آموزشی

-- رسانه های دیداری شنیداری عمومی

تفاوت ارزشیابی با اشاعه

ارزشیابی یک مرحله کلیدی از فرایند برنامه ریزی درسی است که بی توجهی به آن، به معنای باز گذاشتن

فضا برای وقوع خطاهای گوناگون به فرایند تولید محصول است.

تفاوتی که بین اهداف اشاعه برنامه درسی با اهداف ارزشیابی مذکور وجود دارد این است که در اشاعه برنامه

درسی نه تنها به دنبال دریافت بازخوردهای اصلاحی و نظرات مخاطبان توسط تصمیم گیران برای اصلاح و

بازسازی برنامه های درسی می باشند(ماموریت ارزشیابی) بلکه همراه سازی، مشارکت، و پشتیبانی برنامه و

آموزش و آماده سازی مخاطبان اجرای برنامه های درسی، کاربست یافته ها و پایش مداوم برنامه به منظور تحقق

همه جانبه اهداف مورد نظر نیز لحاظ شده است.

پیوست‌ها

- پیوست شماره یک

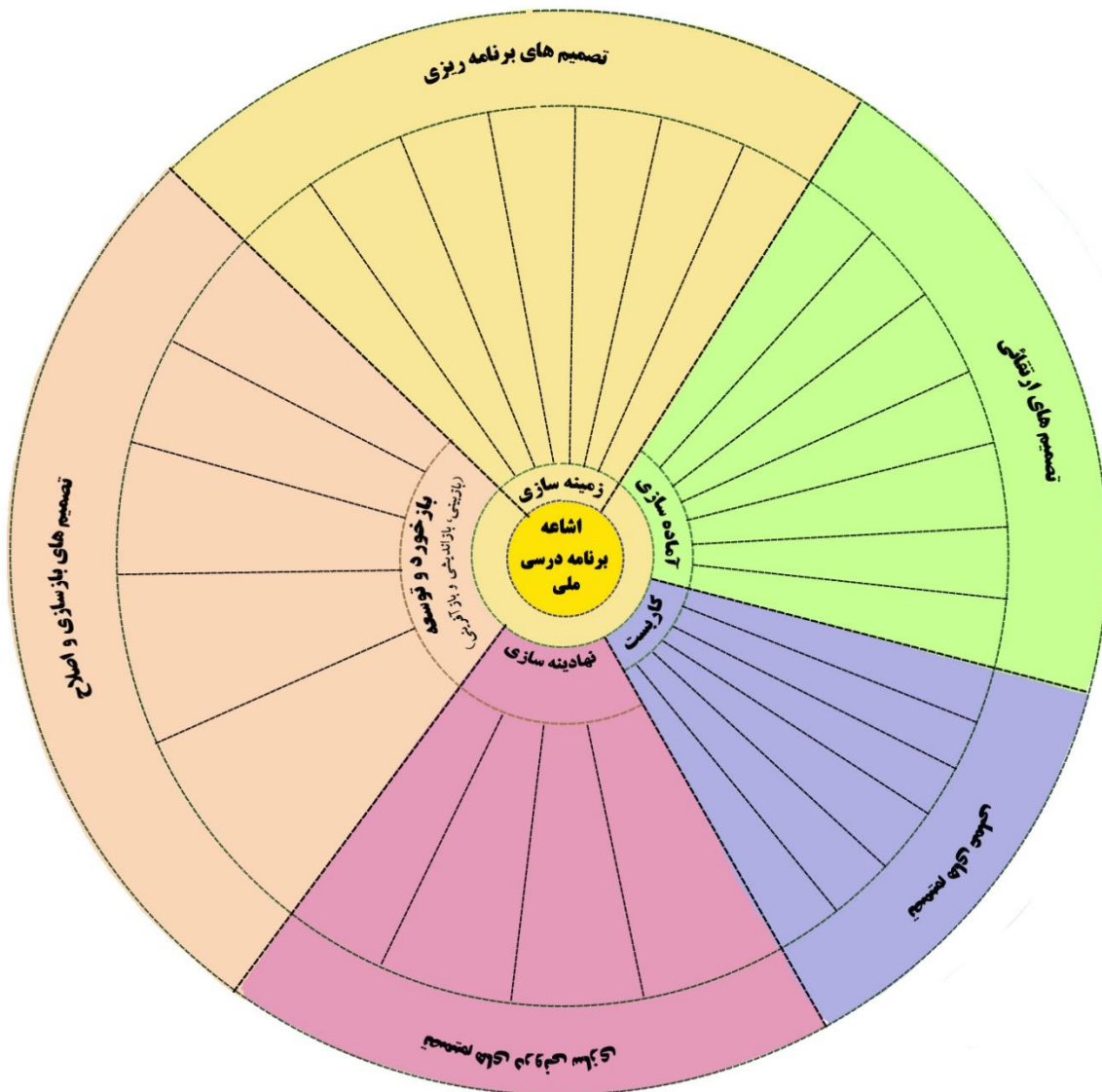
نمودار عملیاتی مرحله آماده‌سازی در اشاعه برنامه درسی ملی

مسئولان ارائه	منابع و ابزار یادگیری	شیوه اجرا	محورهای ارائه	مخاطبان	گروه
				راهبران فکری و تدوین‌کنندگان برنامه درسی ملی	رهبران فکری
				سیاستگذاران و برنامه‌ریزان آموزشی	
				معاونان وزیر	
				مدیران کل حوزه ستادی	
				مدیران و کارشناسان ارشد شورای عالی آ.پ	
				انجمن علمی معلمان / پژوهشی / دبیرخانه دروس	
				مدرسان انجمن اولیاء	
				برنامه‌ریزان درسی	تدوین‌کنندگان برنامه‌های درسی و محتوای
				مولفان کتاب‌های درسی در سازمان	
				کارشناسان تولید اجزای بسته آموزشی در سازمان	
				مولفان، ناشران و تولیدکنندگان اجزای بسته آموزشی(برون سازمانی)	مجریان برنامه درسی
				مدیران کل استان‌ها	
				روسای مناطق	
				کارشناسان استانی و مناطق	
				مدیران مدارس	

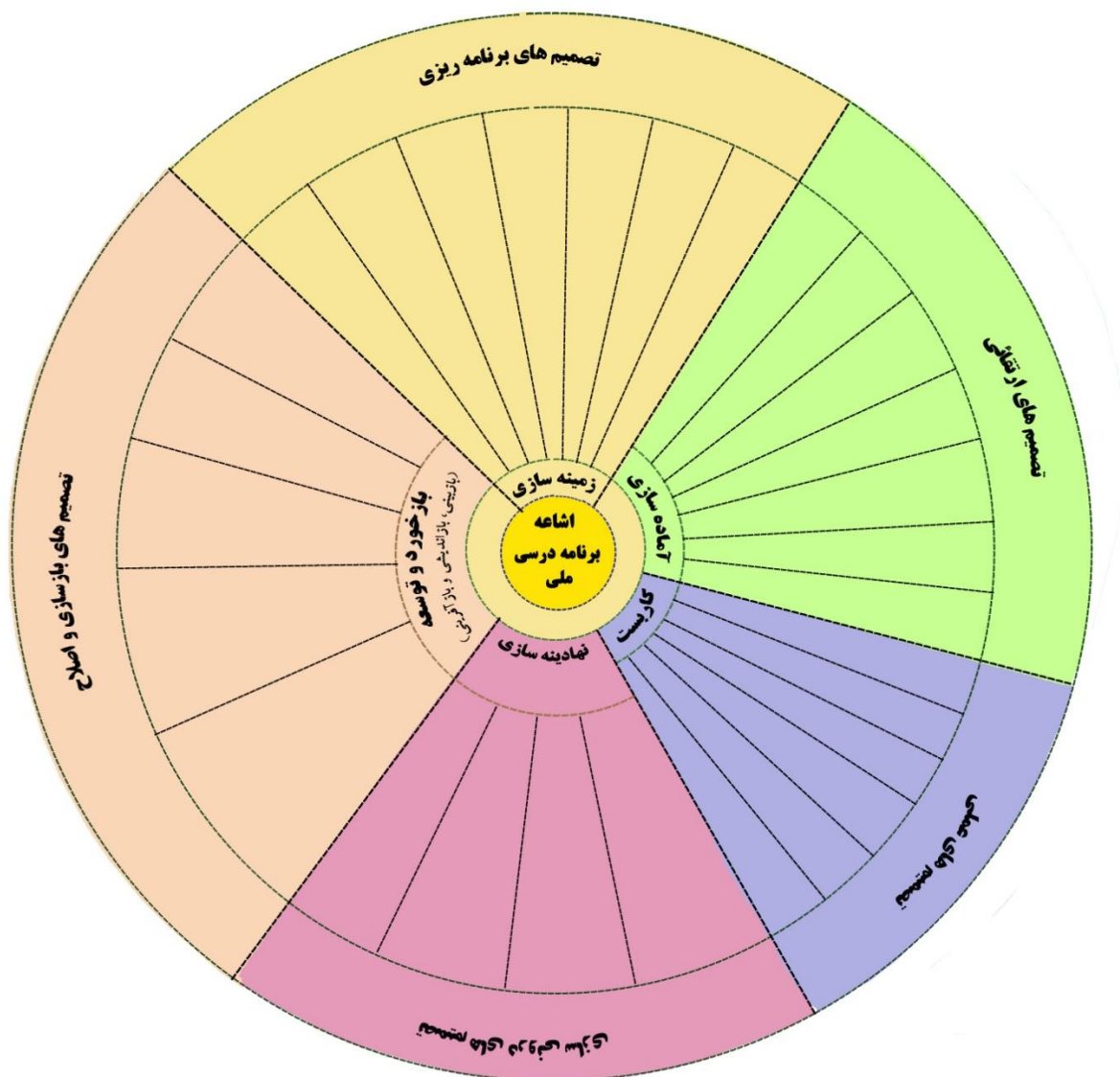
				معلمان	
				پیرامعلمان (معاون، مربی، ...)	
				دانش آموزان	حامیان برنامه درسی
				اولیاء دانش آموزان	
				رسانه‌ها	
				نهادهای فرهنگی مرتبط	
				اساتید دانشگاهی	
				دانشجویان علوم تربیتی	
				پژوهشگران	
				صاحبان حرف و مشاغل	

نمونه نمودارهای نیمه‌ساخته معاونت‌ها و... وزارت آموزش و پرورش

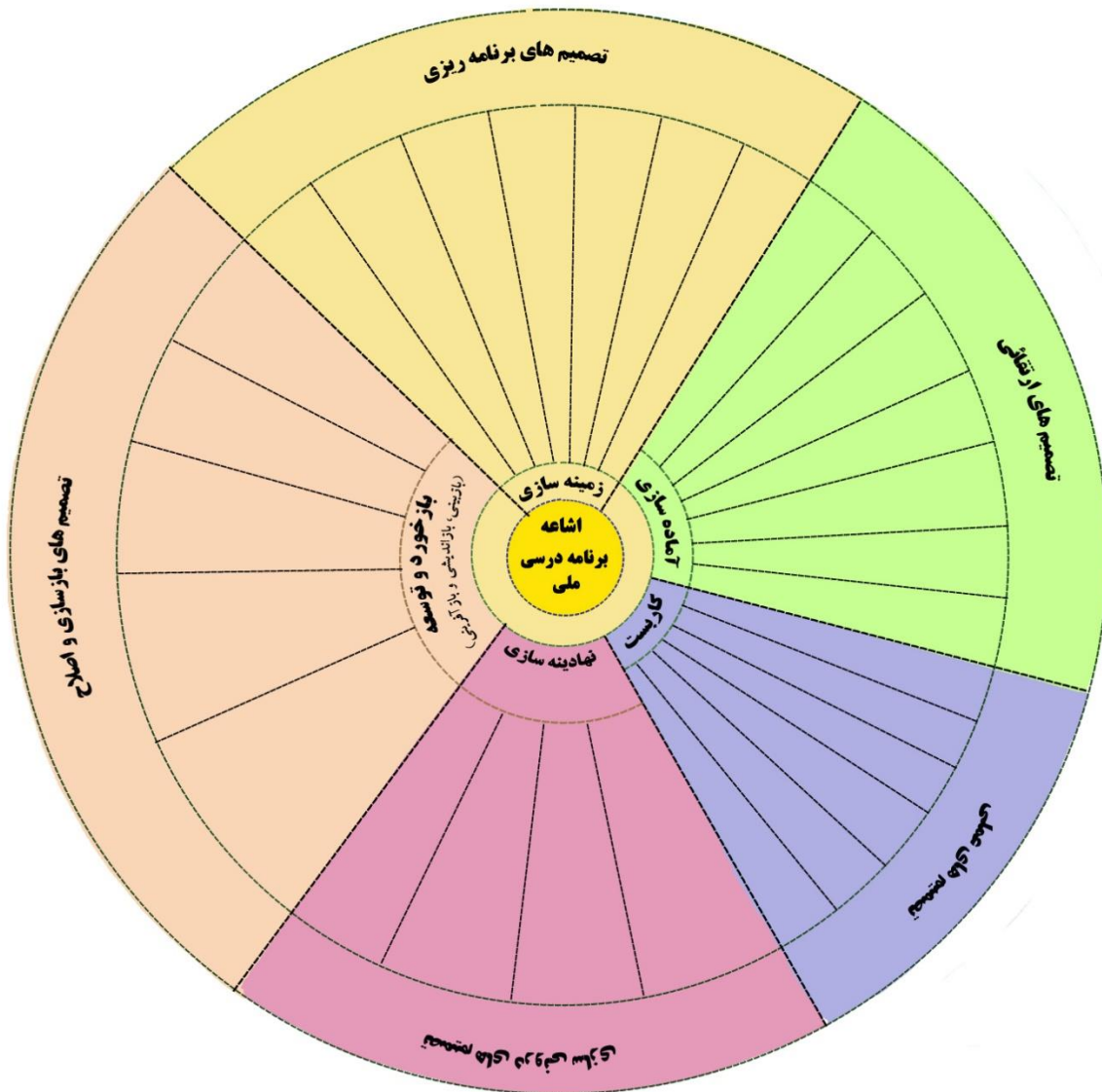
الگوی تعاملی چند سویه اشاعه برنامه درسی ملی در دانشگاه فرهنگیان

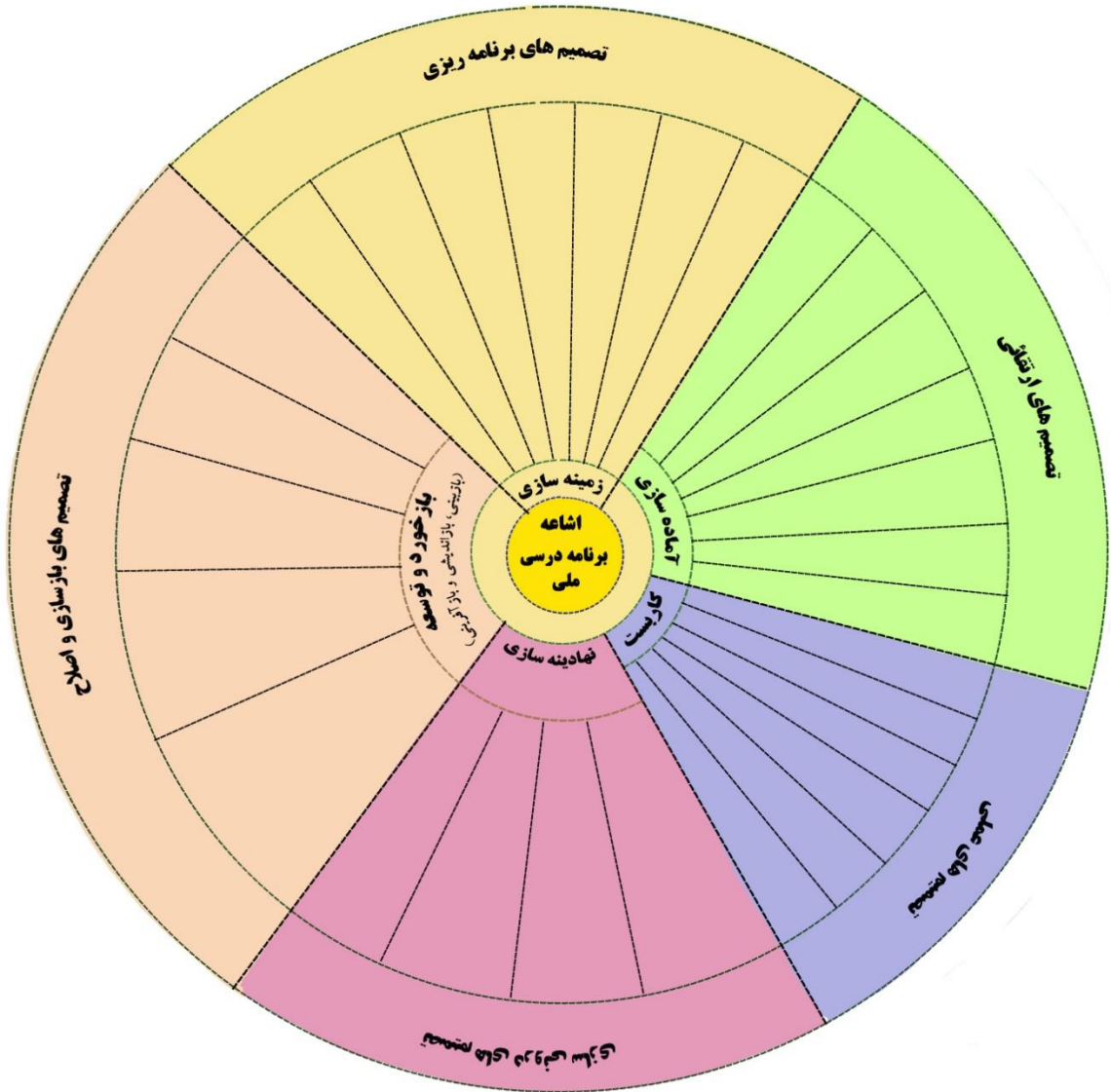
الگوی تعاملی چند سویه اشاعه برنامه درسی ملی در دفتر تألیف کتاب های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

الگوی تعاملی چند سویه اشاعه برنامه درسی ملی در معاونت آموزش ابتدایی

الگوی تعاملی چند سویه اشاعه برنامه درسی ملی در انجمن اولیاء و مربیان

الگوی تعاملی چند سویه اشاعه برنامه درسی ملی در معاونت پرورشی

